

ING. ARH. JELENEC & ING. ŠLAJMER

GRADBENO PODJETJE IN TEHNIČNA PISARNA, DRUŽBA Z O. Z

MARIBOR

TELEFON 22-12

VRAZOVA ULICA (PRI MESTNEM PARKU)

IVAN TOMŠIČ IN »VRTEC«

DR. F. GÖSTL

Ker živimo v času jubilejev in spominskih dni — je morda dovoljeno, da se spomnimo 65 letnice, odkar je prišel na dan prvi slovenski mladinski list. Ustanovil in do svoje smrti — dolgih 24 let je ta list urejal in izdajal Ivan Tomšič, po njegovi smrti ga je prevzel prof. Kržič in pozneje I. Volc in še danes je obče priljubljen.

Ivan Tomšič je vzgojil celo generacijo kot učitelj vadnice v Ljubljani; njegovi še živeči učenci se ga spominjajo z največjo ljubeznijo in hvaležnostjo in zato je gotovo primerno, da se ga tudi »Kronika« spominja, saj si je stekel kot vzgojitelj in kot mladinski pisatelj, kot zaveden narodnjak v času najhujšega nemškega terorizma in najtežjih bojev za narodne pravice, največje zasluge.

Rodil se je 1838 v Vinici v Beli Krajini — ki nam je dala tudi našega pesnika Otona Župančiča. — Oče Bernard je bil zaveden slovenski učitelj, — tudi sinova Ivan in Ljudevit sta se posvetila učiteljskemu stanu. Oba sta bila pisatelja in izdajatelja mladinskega časopisa; kakor je Ivan v Ljubljani, tako je Ljudevit v Zagrebu deloval v prosep mladine. V viden dokaz priznanja in hvaležnosti njima je narod posvetil spominsko ploščo na rojstni hiši.

Po dovršenem učiteljišču je služboval Ivan Tomšič v tedaj še zelo ponemčenem Tržiču in od 1868 dalje v nič manj ponemčeni Ljubljani. Saj je tedaj prevladovala nemščina v javnem in v družinskem življenju; skoro izključno je gospodovala v uradih, v šolah in pri sodišču, — da celo v cerkvah so prevladovala propovedi in pobožnosti v nemškem jeziku.

Vadnica v Ljubljani je veljala za najboljšo osnovno šolo, zato so si Ljubljančani prizadevali, da vpišejo svoje sinove v njo. In Tomšič je užival sloves najizbornejšega učitelja med svojimi kolegi. — Šola je bila utrakvistična, a Tomšičev razred faktično povsem slovenski, tudi nemščino je učil na slovenski podlagi in priučili smo se je vsi izvrstno.

In v tem času, pri teh prilikah je Tomšič ustanovil slovenski mladinski list! Bila je to res drzna, tvegana stvar. Bila je pa tudi velika zasluga za narod. Kaj je bil »Vrtec« — sicer skromen mesečnik — tedanjim

rodoljubom in predvsem tedanji mladini, današnji, v srečnejših razmerah živeči rod ne more dovolj presoditi in ceniti. Istina je, kar je rekel slovenski pisatelj prof. dr. Ivan Pregelj povodom 50 letnice »Vrtca« — da je baš po »Vrtcu« postal Iv. Tomšič eden najzaslužnejših slovenskih vzgojiteljev. — Številni so Tomšičevi spisi v tem listu: povesti, naravoslovne in narodopisne črtice, pesmi itd., deloma izvirni, deloma prevedeni. Znal pa je pridobiti listu tudi obilo sotrudnikov, omenim naj le slovensko pesnico Lujizo Pesjakovo, — največja zasluga pa je, da je za sotrudništvo pridobil Frana Levstika. Poleg dru-

Ako potrebujete

tiskovine, kataloge, ilustracije, prospekte in se ne morete odločiti, v kakšni tehniki naj se izdelajo, se blagovolite obrniti na

Jugoslovansko tiskarno

V LJUBLJANI

Brzojavni naslov:
JUGOTISKARNA LJUBLJANA

Umetniški grafični zavod v katerem so zastopane vse moderne grafične panoge. — Vsa grafična dela se izvršujejo lepo, solidno in po zmerni ceni

BAKROTISK, OFFSET- IN
LITOGRAFSKI TISK
K L I Š A R N A
TISKARNA ZA KNJIGO-
IN UMETNIŠKI TISK

gih sestavkov (tako iz ruske zgodovine po Nestorju) je priobčil v »Vrtcu« svoje krasne otroške pesmice — in smemo pač trditi, da bi se brez Tomšiča in njegovega »Vrtca« ti hiseri slovenskega pesništva najbrž nikdar ne porodili.

A tudi večina drugih pesnikov in pisateljev je posvečala svoje mladostne prvence »Vrtcu« in našla ondi vzpodbudo za poznejše delo. — Tomšič se je nesebično žrtvoval za »Vrtec«, ki je bil včasih pasiven. O Tomšičevi usposobljenosti za vzgojo dokazuje dogodek: Deklamirati smo morali pesmice, katere smo si sami izbrali. Jaz sem bil bolj plahe narave in ko pridem k tabli, sem v očitni zadregi. To je povzročilo, da so se sošolci pričeli smejati, kar me je ujezilo, da sem zaklical »če se mi smejite, vam nič ne povem« ter jo zopet ubral v klop. — Tomšič je dobro umel otroško dušo, opomnil sošolce k miru ter meni rekel: »če nečeš danes deklamirati, boš pa jutri, a gotovo«. S tem je dosegel vse. Kako napačno bi bilo, kar bi najbrž storil kdo drugi, da bi me okregal in silil k takojšnji deklamaciji. — Neznaten dogodek sam ob sebi, a kaže nam »eux unque leonem«.

ne spominjam. Bilo jih je večje število, med njimi Tomšič. Večer je bil jako animiran, Tomšič izredno dobre volje. Neki tovariš mu napije zdravico in pozove navzoče, naj zapoje Tomšiču priljubljeno pesem »Popihnil je hladni vetrič«. Bila je to edina zdravica onega večera. V dobrem spominu mi je ostal ta večer zlasti, ker se ga je udeležil tudi absolvent učiteljsišča, Fran Pogačnik, ter nas razveseljeval s svojim krasnim tenorjem. Bil je to poznejši slavni operni pevec Naval, ki je žel triumfe v berlinski in dunajski operi ter po raznih velikih mestih Evrope in Amerike — Slovenec, Ljubljčan.

Pripomnim naj, da je Tomšič pridajal »Vrtcu« tudi večkrat muzikalne priloge za petje in klavir, ter s tem pospeševal tudi slovensko glasbeno umetnost.

Vsi nekdanji Tomšičevi učenci smo mu ohranili hvaležen spomin; tudi v poznejših časih smo ga o kaki priliki obiskovali, kar ga je vedno razveselilo.

Te skromne vrstice naj bodo posvečene učitelju in vzgojitelju, pisatelju in iskrenemu slovenskemu rodoljubu, ki je v naših otroških srcih znal vžigati ljubezen do domovine.

Ako

ste v denarni stiski,
vam hitro, zaupno in
brez škode pomaga

**MESTNA
ZASTAVLJALNICA
V LJUBLJANI
POLJANSKA CESTA »RDEČA HIŠA«**

Kako vesel in družaben je v šoli vedno resni Tomšič znal biti v družbi in kako priljubljen je bil pri tovariših, sem izpoznal leta pozneje. Po maturi sem bival na Bledu. Mentor stričevim otrokom za časa počitnic, ljubljanski učitelj Kokalj, me povabi, naj grem z njim v Lesce na neki učiteljski prijateljski večer. Iz kakega vzroka so se tam zbrali, se več

PREKMURSKI LETAKI LETA 1919.

DR. M. SLAVIČ

»Kronika slov. mest« je objavila l. 1935. v 4. številu na str. 304 sl. v članku »Mariborska letalska stotnija« nekaj letakov, ki jih je ta stotnija s svojimi letali metala prekmurskim rojakom. Avtor tega članka Franjo A. Pivka je mene zaznamoval kot avtorja enega letaka. Dopisnik prekmurskih »Novin« z dne 12. julija 1936 s podpisom -ak (mogoče Vilko Novak) pa me je napravil za avtorja vseh štirih objavljenih letakov: »štiri letake v našem narečju, ki jih je l. 1919. sestavil dr. M. Slavič in jih je Mariborska letalska stotnija v marcu 1919 nad Slovensko krajino raztrosila.«

Resnici na ljubo pa moram v čast prekmurskih rojakov izjaviti, da so ti pri sestavi teh letakov bili udeleženi in da nisem avtor vseh teh letakov in tudi ne »Razglašena Norčarija vogrskij židovov nad Vogrskimi Slovenci«, ki je podpisan s črko S in je Pivka mislil, da je to dr. Matija S. Slavič. V novembru in decembru 1918 je imel »Narodni svet za Štajersko in Prekmurje« živahne zveze s prekmurskimi Slovenci. Celo rabski Slovenci (dveh se spominjam) so prihajali k Narodnemu svetu v Maribor s poročili in po informacije. Pri sestavi teh letakov so bili zlasti udeleženi Prekmurci, ki so bivali na Štajerskem. Rojaki iz dolinskega Prekmurja pa so pošiljali informacije po kurirjih ali po pismih, ki so jih dajali na štajerski strani Mure na pošto. En tako nastali letak je imel podpis »S«, drugemu sem dal kot referent za Prekmurje prekmurski se glaseči podpis Matjaš Küzma. Od teh štirih letakov pa sem v resnici avtor četrtega »Pozdravljeni, bratje Slovenci, slišite glas ogrskih bratov!« To sem objavil v »Slovincu« 21. decembra 1918. Sredi januarja 1919 sem že odšel proti Parizu k mirovni konferenci, od koder sem se vrnil šele sredi avgusta 1919 in torej nisem mogel imeti s temi letaki nikake zveze več; zato tudi ne vem, kdo jih je v marcu 1919 sestavljal ali dal tiskati po objavljenih člankih. Mogoče je imel kaj o tem general Maister v svojih še neizdanih Spominih.

Pri tej priliki objavljam še madžaronski letak, ki se je širil kot odgovor na jugoslovanske letake. To redkost, če se še sploh kje hrani, sem našel v svoji prekmurski zbirki kot edini eksemplar. Za jezikoslovce je jezik zelo zajemljiv. Posebnosti jezika so n. pr. v tem, da se predlog